

ומצפצפין. צועקים ובוכים מתוך יסוריהם י"א-א
שעה אחת, ועולין.

שנאמר [זכריה יג]: "והבאתי את [הכת]
השלישית באש, וצרפתים כצרוף את הכסף,
ובחנתים כבחון את הזהב.

הוא, הבינוני שירד לגיהנם, יקרא בשמי,
ואני אענה אותו".

ועליהם, על הבינוניים, אמרה חנה בתפלתה
[שמואל – א ב]: "ח' ממית ומחיה, מוריד
שאול ואחר כך יעל [מעלה אותם].

בית הלל אומרים: הבינוניים אינם יורדים
לגיהנם אפילו שעה אחת. שנאמר "ורב
חסד", הקב"ה, שהוא רב חסד, מטה את כף
המאזניים כלפי חסד.

ועליהם אמר דוד את המזמור [בתהילים
קטז]: "אהבתי כי ישמע ה' את קולי".

שנאמר בו "אפפוני חבלי מות", שיש בידו
של הבינוני מחצה עונות ואופפים אותו
חבלי מות.

ועליהם, על אותם הבינוניים, אמר דוד את
המשך כל הפרשה כולה, שנאמר שם:
"דלותי, כאשר הייתי דל במצות, אזי – ולי
יהושיע", שמושיעני הקב"ה על ידי שהוא
מטה כלפי חסד. (416)

והברייתא מפרטת כמה מיני רשעים, ואת
גזר דינם לעתיד לבוא:

א. פושעי ישראל שפשעו בגופן [להלן

"ועתה אם תשא חטאתם [של ישראל, הרי
מוטב].

ואם אין – מחני נא מספרך, אשר כתבת".

ורב נחמן בר יצחק מפרש את הפסוק והולך:

"מחני נא" – זה ספרן של רשעים [שהם
נמחים ונכתבים למיתה].

"מספרך" – זה ספרן של צדיקים.

"אשר כתבת" – זה ספרן של בינוניים.
שעדיין לא נחתמו עד יום הכיפורים. (415)

תניא: בית שמאי אומרים: ג' כתות הן ליום
הדין שלאחר תחית המתים:

אחת – של צדיקים גמורין.

ואחת – של רשעים גמורין.

ואחת – של בינוניים.

צדיקים גמורין, נכתבין ונחתמין לאתרו,
מיד בשעת הדין לחיי עולם הבא.

רשעים גמורין, נכתבין ונחתמין לאתרו.
מיד בשעת הדין, לגיהנם.

שנאמר דניאל יב: "ורבים מישני עפר
יקיצו, אלה [הצדיקים] לחיי עולם, ואלה
[הרשעים] לחרפות לדראון עולם.

בינוניים – יורדין לגיהנם.

שנאמר [ישעיה סו]: "ויצאו [הגויים, הבאים להשתחוות לפני ה' לעתיד לבוא, יצאו מירושלים לעמק יהושפט] וראו בפגרי האנשים הפושעים בי. כי תולעתם לא תמות [לעולם], ואישם לא תכבה [לעולם], והיו דראון לכל בשר".

כי אפילו כאשר עונש הגיהנום כלה לרשעים האלה, הרי רק עונש הגיהנום עצמו כלה, ואילו הן, הם עצמם, אינן בלין, אלא הם ממשיכים ונחלשים מן היסורים שלהם.⁽⁴¹⁸⁾

שנאמר [תהילים מט]: "וצורם, וצורתם עתידה לבלות את השאול".

וכל כך למה הם נענשים?

מפני שפשטו ידיהם בזבול. שגרמו בעונותיהם להחריב את בית המקדש, כמו שנאמר בסוף הכתוב: "וצורם לבלות שאול מזבול לו".

ואין "זבול" אלא בית המקדש.

שנאמר [מלכים א ח] בדברי שלמה, בעת חנוכת בית המקדש: "בנה בניתי בית זבול לך".

ועליהם, על כל הרשעים הללו אמרה חנה בשירתה [שמואל א ב]: "ה', יחתו [יפחדו] מריביו".

כי הרשעים הללו הם יריביו של הקב"ה, שהרי הם גרמו להחריב את בית המקדש. ובהם נאמר במקרא לעיל "ורשעים, בחושך ידמו".⁽⁴¹⁹⁾

יתבאר באיזה פשעים מדובר, וכן פושעי אומות העולם שפשעו בגופן — הרי הם יורדין לגיהנום ונידונין בה י"ב חדש.

ולאחר י"ב חדש גופן כלה, ונשמתן נשרפת, ורוח מפורתן, מפורת את אפרם, ונעשין עפר תחת כפות רגלי הצדיקים.

שנאמר [מלאכי ג]: "ועמותם רשעים, אתם תמעכו ותכתתו את הרשעים, כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם".⁽⁴¹⁷⁾

ב. אבל המינין, צדוקים ובייתוסים, ששינו את כוונת המקראות לרעה.

והמפורות, מלשינים המוסרים את ממון ישראל לעובדי כוכבים.

והאפיקורסים, מבזי תלמידי חכמים.

והאנשים שכפרו בתורה, שאומרים אין תורה מן השמים.

והאנשים שכפרו בתחיית המתים.

והאנשים שפירשו מדרכי ציבור, מדרכי ישראל [עיינן ברש"י ביחס לגירסא].

והאנשים שנתנו חיתיתם בארץ חיים, ויבואר להלן במה המדובר.

והאנשים שחטאו והחטיאו את הרבים, כגון ירבעם בן נבט וחביריו, שמנעו מישראל לעלות למקדש, וגרמו לעבוד עבודה זרה.

כל אלו יורדין לגיהנום, ונידונין בה לדורי דורות.

417. מפרשי הנ"ך. 418. ריטב"א. 419. מהרש"א.

אבל **כא**, בפסוק הזה, מדובר באנשים שיש להם מחצה עונות ומחצה זכיות, ואית בהו נמי, ויש בכלל מחצה העונות גם עון ד"פושעי ישראל בגופן".

ואותם אנשים, אף על פי שיש להם מחצה זכיות, דינם שונה משאר הבינוניים, ולא סגיא ליה, שאין מתכפר להם, כל זמן דלאו, שלא יתקיים בהם המקרא: "והבאתי את השלישית באש", שירדו לגהנם לשעה אחת.

אך ואם לאו, שאין באותו מחצה של עונות עון של "פושעי ישראל בגופן", בזה נאמר: "ורב חסד", שהקב"ה מטח את דינם כלפי חסד, ואין הם יורדים לגהנם כלל.

ועליהן אמר דוד "אהבתי כי ישמע ה".

דרש רבא: מאי דכתיב "אהבתי כי ישמע ה" —

כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אימתי אני אהובה לפניך? בזמן שאתה שומע את קול תחנוני.

"דלותי ולי יהושיע" — אף על פי שדלה אני מן המצות, בכל זאת לי נאה להושיע.

שנינו בברייתא: פושעי בני ישראל בגופן.

והוינן בה: פושעי בני ישראל בגופן — מאי ניהו, מי הם?

אמר רב: היינו קרקפתא דלא מנח תפילין. אדם שלא הניח תפילין בראשו מעולם, ואפילו פעם אחת. (420)

אמר רבי יצחק בר אבין: ופניהם של אותם הרשעים, דומין לשולי קדירה, שהיא שחורה מן האש.

ואמר רבא: ואינהו, אותם הרשעים, הם משפירי שפירי בני מחוזה, מהמעונגים ומהשמינים שבמחוזא [עירו של רבא], ומקריין, והם עתידים להקרא "בני גהינם".

והגמרא מבארת את דברי הברייתא הנזכרת:

אמר מר בברייתא: בית הלל אומרים: אין הבינוניים יורדים לגהנם אפילו לשעה אחת. שנאמר: "ורב חסד", הקב"ה, מטח את הדין כלפי חסד, ואינו מורידם לגהנם כלל.

ומקשינן: והכתיב [זכריה יג]: "והבאתי את [הכת] השלישית באש". ופירשו בית שמאי שהפסוק מדבר על הבינוניים!

הרי מפורש בפסוק שהבינוניים נידונים באש של גהינם!

ומתריצין: לדעת בית הלל, התם, אותו פסוק, מדבר בפושעי ישראל בגופן, ולא בבינוניים.

ומקשינן: והא אמרת בברייתא שפושעי ישראל בגופם לית להו, אין להם תקנתא כלל, שהרי הם נעשים אפר תחת כפות רגלי הצדיקים. ואילו בפסוק הזה נאמר "וצרפתים כצרוך את הכסף", ומשמע, שימרקו יסוריהם את עונותיהם, ויצאו מן הגיהנם!

ומתריצין: כי לית להו תקנה, כל אשר אמרנו שאין להם תקנה, לא דיברנו, אלא בפושעי ישראל בגופם שיש להם רוב עונות [יותר מזכיות].

420. הר"ח, הרי"ף. רבנו יונה בשערי תשובה [ג יא]. ועיין תוספות וריטב"א ור"ן.

פושעי אומות העולם בנופן [ששנינו
בברייתא] — מה הן?

אמר רב: בעבירה — בזנות.

ושנתנו חיתתם בארץ חיים — מי הם?

אמר רב חסדא: זה פרנס המטיל אימה
יתירה על הצבור, יותר מן הצורך, שלא לשם
שמים.

ואגב שדיברנו על פרנס המטיל אימה יתירה
על הציבור שלא לשם שמים, מוסיפה
הגמרא ומדברת בעניינינו:

אמר רב יהודה אמר רב: כל פרנס המטיל
אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים,
אינו רואה בן תלמיד חכם.

שנאמר [איוב לז]: "לכן יראוהו אנשים [אם
יראו ממנו האנשים, אזי] לא יראוהו כל [בנים]
חכמי לב".

שנינו בברייתא: בית הלל אומרים: "ורב
חסד", הקב"ה, מטה את דין הבינוניים כלפי
חסד.

והוינן בה: היכי עביד?! כיצד מטה הקב"ה
את הדין כלפי חסד?

רבי אליעזר אומר: כובשו, כובש את כף
המאזנים של הזכויות כלפי מטה, ומכריע
את כף המאזניים לזכות.

שנאמר "ישוב ירחמנו, יכבוש עונותינו".

רבי יוסי בר חנינא אמר: נושא, מרים את

כף המאזנים של חובה כלפי מעלה, ומכריע
את המאזנים לזכות.

שנאמר "נושא עון ועובר על פשע".

וכיצד עושה הקב"ה?

תנא דבי רבי ישמעאל: בתחילת מנין
העונות והזכויות, הקב"ה מעביר [שומט]
את העון הראשון הראשון שעובר לפניו.

שאם היה האדם במדרגת בינוני, ובתחילת
משקל הזכויות והעונות הם היו שוים,
מחצה על מחצה. הרי בנטילת העון הראשון
מכף המאזניים על ידי הקב"ה, מכריעה כף
הזכות את דינו, לזכות.

וכן היא המדה! כך הוא המנהג
[לעולם].⁽⁴²¹⁾

אמר רבא: ואף על פי שתמיד הקדוש ברוך
הוא מעביר את העון הראשון, בכל זאת
העון הראשון עצמו אינו נמחק לגמרי, אלא
מונח בצד.

ונפקא מינה, דאי איכא בסופו של דבר, גם
לאחר שניטל העון הראשון, רובא עונות.
והיינו, שלא הכריעה כף הזכות אלא היא
נשארה מאוזנת עם כף החובה, נמצא
שמתחילה היה לו רוב עונות, ולכן אז העון
הראשון — מחשיב בהדיהו!

שהיות והעברת העון הראשון לא הועילה לו
לזכות בדין, מעתה מתחשבים גם בעון
שהועבר, ומצרפים אותו על כף המאזניים
עם שאר העונות, והוא מטה את המאזניים
לחובה, והרי הוא נידון עם רשעים גמורים.

421. ריטב"א בשם רשי". ור"ח פירש: וזאת היא המידה, היינו המידה השישית שבי"ג מידות,

אמר להו: אין, הכי הוה. אכן כדברי רב פפא שחשב שאני הולך למות, כך היה הדבר, שנגזר עלי מיתה.

ואמר להו הקב"ה לבית דין של מעלה, הואיל ולא מוקים במיליה, הואיל ואין הוא עומד על מידותיו, אלא מוותר לפוגעים בו — לא תקומו בהדיה, אל תדקדקו עמו בדין.

שנאמר [מיכה ז]: "נושא עון ועובר על פשע".

למי הקב"ה נושא עון? לעובר על פשע!

ונאמר בהמשך הפסוק: "נושא עון ועובר על פשע" לשארית נחלתו.

אמר רבי אחא בר חנינא, פסוק זה הרי הוא משל לאליה שמינה, וקוין בה.

כלומר, דבר תנחומין יש בפסוק, שהקדוש ברוך הוא נושא עון ועובר על הפשע [והרי זה כאליה], אבל יש בתוך אותם התנחומין דבר קשה. שהקב"ה נושא עון רק לשארית נחלתו, ולא לכל נחלתו.

שאינו נושא אלא רק למי שמשים עצמו ז-ב כ"שירים". כמו אדם ששם עצמו "טפל" ולא כ"עיקר". (423)

והגמרא ממשיכה לדון בענין מידותיו של הקב"ה:

רב הונא רמי, שאל על סתירה לכאורה בין הפסוקים:

אמר רבא: כל אדם המעביר על מידותיו, העובר על כעסו ומניחו, ואיננו מדקדק עם האנשים המצערים אותו, להשיב להם מדה כנגד מדה, אזי מעבירין לו בשמים על כל פשעיו. שאין מידת הדין מדקדקת אחר כל פשעיו, אלא מניחתן והולכת.

שנאמר [מיכה ז]: "נושא עון ועובר על פשע".

לומר, למי הקב"ה נושא [סולח] על עון? למי שעובר על הפשע שפושעין כלפיו הבריות.

והגמרא מביאה ראייה שהקב"ה אינו מדקדק עם מי שמעביר על מדותיו:

רב הונא בריה דרבי יהושע הלש, חלה.

על רב פפא לשיולי ביה, נכנס רב פפא לשאול בשלומו. חזייה דחליש ליה עלמא, וראה שהוא עומד למות.

אמר להו [לעומדים שם]: צביתו ליה זוודתא, הכינו לו צידה לדרך, כלומר, תכריכין.

לסוף איתפח, בסופו של דבר הבריא רב הונא בריה דרבי יהושע.

הוה מכסיף רב פפא למחזייה, היה רב פפא מתבייש לראותו מפני שאמר להכין לו צרכי מתים. (422)

אמרו ליה, שאלו את רב הונא בריה דרב יהושע: מאי חזית? מה ראית בשעה שהיית חולה?

422. ר"ח.

423. ר"ח [ויש בדבריו טעות סופר].

שהיא "ורב חסד". וראה להלן הערה 426 ועיין ריטב"א.